

Macartney, 1:329–343. o. és az Ádám Magda szerkesztésében megjelent *Magyarország külpolitikája, 1938–1939.* c. kötet. Akadémiai Kiadó, Bp., 1970, 809. o. Vö. még Oscar Jászi: „The Problem of Sub-Carpathian Ruthenia.” In: *Czechoslovakia.* Szerk.: Robert J. Kerner. University of California Press, Berkeley, 1949, 193–215. o., Raphael Lemkin: *Axis Rule in Occupied Europe.* Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 1944, 150–153. o. és Paul Robert Magossi: *The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus, 1848–1948.* Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1978.

19. A kárpátaljai zsidóságról értékes és alapos dokumentált történeti áttekintést ad Livia Rothkirchen: „Deep-Rooted Yet Alien: Some Aspects of the History of the Jews in Subcarpathian Ruthenia.” *YVS*, 12:147–191. o., további részleteket lásd a 3. fejezetben.

20. Ernő László: „Hungary’s Jewry: A Demographic Overview, 1918–1945.” In: *HJS*, 2:163–164. o.

21. *Uo.*, 169–170. o.

22. Németország részaránya Magyarország külkereskedelmében óriási mértékben megnőtt a harmincas években. 1930-ban az egész magyar kivitelnek 10,3%-a irányult Németországba, 1939-ben már 52,2%. A Németországból származó behozatal ugyanebben az időszakban 21,2%-ról 52,5%-ra emelkedett. Gati, *i. m.*, 341. o.

23. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 33. o.

24. *Uo.*, 34–35. o.

25. *Uo.*, 33–34. o.

26. A képviselőház 358. ülésén terjesztették be a törvénytervezetet. A vita 1939. február 24-én, a 372. ülésen kezdődött meg, és március 27-ig, azaz a 388. ülésig tartott, s akkor harmadik olvasásban elfogadták. A felsőház által kívánt módosításokat a bizottságok április 21-én, április 28-án és május 3-án tárgyalták (391., 393., 394-es üléseken), illetve döntöttek ezek tárgyában. Lásd *Az Országgyűlés képviselőházának naplója*. 18. kötet, Athenaeum, Bp.

27. Lévai, *Fekete könyv*, 38–39. o.

28. Lásd a következő kiadványokat: Apponyi György gróf, Bartók Béla, Berda József (és társaik) tiltakozása a zsidótörvény ellen. Hungária, Bp., 1939; Hozzászólás a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló törvényjavaslathoz tűzharcos szempontból. Fémek, Bp., 1939, 15. o.; A második zsidótörvény célja, indoklása, következményei. Néhány szó a magyar zsidó értelmiség nevében a magyar közvéleményhez. Pester Lloyd, Bp., 1939, 22. o.; Egyház és társadalom a fajelméletről és a második zsidótörvény javaslatáról. Egyházfők, tudósok, államférfiak, közirók és testületek megnyilatkozásai. Szerk.: Sós Endre. Periszkóp, Bp., 1939, 82. o.; Tiszteletteljes folyamodása a Magyar Izraelita Vallásfelekezet Törvényes Képviselői Szerveinek a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 702. sz. törvényjavaslat tárgyában. Pester Lloyd, Bp., 1939, 26. o. A második zsidótörvényre nézve vö. még Randolph L. Braham: *The Hungarian Jewish Catastrophe. A Selected and Annotated Bibliography.* The Institute for Holocaust Studies of The City University of New York, New York, 1985, 54–69. o.

29. Lévai, *Fekete könyv*, 39–40. o. A 26 lap terjedelmű beadvány címe: „A Magyar Országgyűlés Méltóságos Felsőházának és Tekintetes Képviselőházának! Tiszteletteljes Folyamodása a Magyar Izraelita Vallásfelekezet Törvényes Képviselői Szerveinek.” Ennek egy másolata a szerző birtokában van.

30. „A magyar Országgyűlés méltóságos Felsőházának és tekintetes Képviselőházának tiszteletteljes kérvénye az 1848/49. évi szabadságharcban részt vett zsidó